

Månadsbrev till Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby

November 2010

Kära systrar och bröder,

Senhösten går nu långsamt över i tidig vinter. Utanför kapellet här i Bjärka-Säby lyser på grusgången en röd lykta i mörkret när de tidigt uppstigna anländer till Laudes. I läsningarna från Skriften är det inre skeendet som en reflex av naturens avklädande. Fullbordans tid står för dörren. Skörden som bärgats från åkrar och vingårdar är en påminnelse om en större skörd som mognar under Kyrkans höst. Tiden krymper. Skapelsens livmoder drar ihop sig i långt gångna födslovåndor. Frälsningen är nära.

I månadens brev vill jag beröra något av det som hör till denna period av det heliga året, i synnerhet synen på tidens slut och döden, så som den framträder i evangelierna. I det *lektionarium*, bibelläsningsplanen, vi har gemensam med klostret i Bose i norra Italien – dit några av oss för övrigt reser den 1 november – läser vi alltid under det liturgiska årets avslutande månad Uppenbarelsboken i sin helhet. Vi läser den högt, i middagsbönen i vårt kapell, på samma sätt som den första gången lästes högt i de församlingar till vilka den adresserats. De som först hörde den läsas hade inte texten i sin ägo. Medan de lyssnade till lektorernas uppläsning väntade de med spänning på vad som skulle ske i nästa scen.

Vilka var dessa våra tidiga trossyskon som först hörde Johannes visioner uppläsa? De tillhörde små, kämpande församlingar i Mindre Asien som levde i en värld som var allt annat än fredlig. Deras existens var dagligen hotad. Förföljelserna från den romerska överheten tilltog alltmer. Att höra Uppenbarelsboken läsas ingav hos dess kristna inte skräck och fasa; det var för dem en tröstebok som skänkte hopp och uppmuntran. Här ingöts i deras hjärtan förvissningen att Gud och ingen annan sitter på tronen. Det är inte kejsaren som är *Pantokrator*, Allhärskare, det är Herren. Han har allt i sin hand, också våra lidanden och martyrier. Den slutliga segern är viss.

Bibelns sista bok är avancerad litteratur, ett stort epos, ett väldigt kosmiskt drama, en labyrint med många dolda rum och risk för läsaren att gång på gång hamnar i en återvändsgränd. Boken har liknats vid ett surrealistiskt konstverk, ett stycke absurd teater, ett dataspel där den slutliga utgången beror på de val vi själva gör. Budskapet är, som sig bör, inte lättåtkomligt. Aposteln Johannes omvälvande vision, när han på Herrens dag kom i hänryckning på den grekiska ön Patmos dit han förvisats av kejsaren, kan med sina domsänglar och vredesskålar som töms över jorden vara en upprörande och obehaglig läsning för en modern

människa. Är det någon bok i Bibeln där våra invanda bilder av oss själva, världen och Gud vinglar till är det i Uppenbarelsboken. Här utmanas vi att ta ställning till hur vi skall förhålla oss till Bibeln: Vill vi att den enbart bekräftar det vi själva tänker och tycker, eller skall vi låta läsningen av de heliga texterna genomlys och korrigera våra liv?

Som all stor litteratur, och som hela Bibeln i övrigt, skildrar Uppenbarelsboken kampen mellan gott och ont, mellan Gud och Djävulen. Hos aposteln Johannes i synnerhet är liv och död centrala metaforer, det gäller såväl i evangeliet som bär hans namn som i breven. I Uppenbarelsboken rasar kampen mellan liv och död. Allt skapat, synligt såväl som osynligt, är indraget. Var vi själva blir indragna i skeendet under läsningen och lyssnandet går inte att säga i förväg. Det gäller att finna nycklar till bokens hemligheter, att bli tillräckligt uppmärksam för att se mönstren som framträder i bildvävens skarpa färger.

Teologen Hans Lindholm föreslår i sin stora kommentar till Uppenbarelsboken ett liknande förhållningssätt till läsningen av denna bok som till annan stor och komplex litteratur: Sjunk ner i fåtöljen och njut! Låt scenerna obehindrat passera förbi. Känn den dramatiska pulsen. Ta till dig det som fastnar och lämna det du inte förstår. Han inser dock att uppmaningen att "njuta" av Uppenbarelsbokens utsagor kan låta en aning svårsmält, snudd på provocerande.

Att finna nycklar till berättelsen är inte detsamma som att förstå den, och den som i boken söker ett logiskt schema lär få slita sitt hår. Texten talar till fantasi och känslor mer än till tanke och förnuft. Uppenbarelsboken har liknats vid ett sakrament, ett mustigt nattvardsvin. På samma sätt som vi möter Kristus i brödet och vinet, utan att förstå hur det går till och på vilket sätt det sker, så kan vi möta honom i detta drama utan att ha förstått det. Mystier är inte problem som är till för att lösas, men man kan tränga in i dem, förenas med dem, och därmed blir de ännu större hemligheter.

*

Många frågor väcks under läsningen av Uppenbarelsboken. Vad skall läsas bokstavligt och vad skall läsas symboliskt? Vilka skeenden gäller den tid då Johannes skrev, vilka gäller vår tid och vad gäller framtiden? När vi ställer dessa och många andra frågor kan vi visserligen få hjälp av goda kommentarer och erfarna bibellärare, men vi behöver framför allt komma ihåg att Bibeln i första hand är en mötesplats mellan Gud och människa. Gud kommer oss nära i texterna. Vi läser Ordet, men i ännu högre grad blir vi lästa av Ordet. Mycket kan framträda i våra egna liv medan vi läser, också vårt eget inre är ett slagfält där ont och gott kämpar om herraväldet. Men vad som framför allt framträder är Guds gränslösa kärlek, uppenbarad genom Jesus – mot bakgrund av den ondska som förvrider jordens ansikte och föröder människornas liv. Den slutliga uppgörelsen med all ondska är en epifania (uppenbarelse) av radikaliteten i Guds kärlek. Men som Hans Lindholm uttrycker det: "Guds arbete är mödosamt. Han måste skaka om oss för att vi skall se hur oumbärlig Jesus är."

Är det något som träder fram i skarp relief i det brev till församlingarna som Uppenbarelsboken utgör, är det just hur oumbärlig Jesus är. Och hur väldig hans seger är. Visserligen framträder motståndaren i all sin djävulskhet och efter läsningen av denna skrift är det knappast möjligt att psykologisera ondskan eller tro att den kan botas med hjälp av terapier. Men Kristus är Allhärskaren som tog makten när han förvandlade sitt kors till en tron. Jesus skildras framför allt som Lammet i Uppenbarelsboken. Bilden rymmer det viktigaste: det är från och genom korset han regerar, något som får följderna för vårt sätt att vara kristna. I korsets tecken vinner också vi seger. Vill vi lära känna kraften i Kristi uppståndelse måste vi också vara beredda att dela hans lidande. Detta är kristendomens stora tröst och mysterium: allt lidande i denna världen kan bli en delaktighet i Kristi lidande, och därmed en väg till att dela hans härlighet. Den kämpande kyrkan är i Uppenbarelsboken identisk med den triumferande kyrkan. Ja, här framträder enheten mellan kyrkan i himlen och kyrkan på jorden klarare än någon annanstans i Bibeln. Vi som ännu kämpar är inte ensamma, vi är omgivna av den sky av vittnen som före oss inträtt i det himmelska.

Den stora fest vi snart skall fira, Allhelgonafesten, är åminnelsen av alla dem som framburit sina liv som ett levande och heligt offer åt Gud och vunnit seger. Alla de som har dött för Kristus, med Kristus och i Kristus, lever med honom, och eftersom vi är lemmar i Kristi kropp och de är förhärligade lemmar i Herrens förhärligade kropp, har vi gemenskap med varandra. Den kyrka som består av alla pilgrimer här i tiden och den stora vitklädda skaran i himlen som beskrivs i Uppenbarelsboken, utgör tillsammans en enda kropp i Kristus. När rökelsen stiger från vår gudstjänst är den också ett tecken på vår förening med kyrkan i himlen, det himmelska Jerusalem, som väntar på att Guds barn skall nå sitt fulla antal.

Uppenbarelsboken handlar om målet för vår tro och för hela vår värld, om vissheten i Guds slutliga seger, men också om vägen dit. Några ord av Dietrich Bonhoeffer kan vara värda att ha med sig genom läsningen:

Bara när man rätt känner Guds Namns Outsäglighet, har man rätt att uttala namnet Jesus Kristus. Bara när man älskar livet och jorden, så att allt tycks förlorat för en när det är slut, har man rätt att tro på de dödas uppståndelse och en ny värld. Blott när man låter Guds lag gälla sitt liv, kan man också våga tala om nåden, och blott när Guds hämnd och vrede mot sina fiender får äga oinskränkt giltighet, kan något av förlåtelse och fiendekärlek beröra våra hjärtan. Den som alltför snart och direkt vill tro och bekänna nytestamentligt är, enligt min mening, ingen kristen."

*

Den första helgen i november infaller Allhelgonahelgen, med *Alla Helgons dag* på lördag, följt av den söndag som kallas *Alla Själars dag*. Ursprungligt datum för Alla Helgons dag är dock 1 november, vilket även gällde i Sverige fram till

kalenderreformen 1953, då denna festdag också firas i den världsvida kyrkan. Från och med nästa år har vi valt att i Ekumeniska Kommunitetens kalender flytta vårt firande av Allhelgonadagen till dess ursprungliga datum, 1 november. Det viktigaste skälet är ekumeniskt. Ett annat, praktiskt skäl, är att vi nu under flera år har hållit höstmöte på Bjärka-Säby under Allhelgonahelgen, vilket inneburit att firandet av Alla Helgons dag hamnat lite i skymundan. Vi hoppas nu att få ge dagen den plats i vår liturgi som den är värd. I år firar vi mässa i Laudes på Alla Helgons dag, den 6 november.

Denna dag har ett mycket tidigt ursprung, och utvecklades ur en allmän martyrdag under förföljelserna i den unga kyrkan. Alla Helgons dag är i första hand för alla de helgon, kända och okända, som inte fick ett eget namn i almanackan. Seden i vårt land att i samband med Allhelgonahelgen tända ljus på gravarna hör samman med att dagen efter Alla Helgons dag länge firats som alla avsomnades dag, *Memoria dei morti*, som den kallas i Italien. Allhelgonahelgen är den tid på året som på ett alldeles särskilt sätt lyfter fram kyrkans kosmiska dimension, oöverträffat skildrad i Uppenbarelseboken. Kyrkan består av alla heliga, i himmel och på jord. Den bibliska grunden för vördandet av helgonen – inte tillbedjan av dem! – är bland annat Paulus beskrivning av Kyrkan som Kristi kropp med många lemmar, liksom hans ord om att de kristna äger samma medborgarskap som de heliga, som har sitt hem hos Gud. Tillsammans är vi alla sammanfogade till ett heligt tempel i Herren (Ef 2:19-22). Som vi redan sagt: Kyrkan på jorden och kyrkan i himlen är en enda kyrka. "För Gud är alla levande", som Jesus säger i en av texterna på Alla Själers dag.

Bakom tron att det endast är en tunn hinna som skiljer de "döda" från de "levande" – finns vissheten om segern över döden. Den seger som inte bara väntar i framtiden – den skänks oss när vi i dopet dör, begravs och uppstår med Kristus. Människan är skapad för livet, inte för döden, och hela Jesu gärning är ett frontalangrepp på döden: han hejdar döden som är i annalkande (evangeliet om officerens tjänare som botas); han upphäver döden som redan inträtt (evangeliet om änkans son i Nain); han oskadliggör slutligen döden genom sin egen död (evangeliet om Kristi stora och strålande Påsk).

I Östkyrkan framhåller man att arvet från Adam är *död* mer än *skuld*. Därför är människan i behov av mer än ett frikännande, mer än förlåtelse – hon behöver en *uppståndelse*. Det tydligaste uttrycket för detta är dopet. "Genom dopet har vi alltså dött och blivit begravda med honom för att också vi skall leva ett nytt liv, så som Kristus uppväcktes från de döda." (Rom 6:4) Dopet speglar inte ett juridiskt mönster. Dopet *är* en övergång från död till liv, en ny födelse, ja, en uppståndelse från de döda. Berättelsen om änkans son i Nain, som vi nyss anspelade på, kan också läsas som en dopberättelse. I varje dop uppväcks människan med Kristus, som överlämnar oss åt vår mor – Kyrkan!

*

I förra månadens brev berörde vi bland annat dopet med tanke på barnen, och jag vill här, något litet, utifrån min läsning av fader Alexander Schmemmann, fortsätta reflexionen över dopet särskilt med avseende på sambandet mellan dopets form och väsen, det vill säga mellan det som *görs* i dopet och det som *sker* i dopet. För att uttrycka det tydligt: *är* dopet till sitt väsen död och uppståndelse, eller är det bara en symbol för död och uppståndelse?

I den tidiga kyrkan var det uppenbart att vad dopet gestaltade också var vad dopet utförde. Därför var det självklart, och viktigt, att dopet skedde genom nedsänkning. De första kristna kände inte någon skillnad mellan "form" och "väsen" (eller som vi kanske skulle säga: "form och innehåll"). Vad dopet avbildar är också vad som sker i dopet. Dopet är en ikon av död och uppståndelse och *är* därför död och uppståndelse.

Evangelierna skildrar *händelser*, inte abstrakta idéer. Alla dessa händelser förebådar och rymmer den avgörande händelse som förändrat förutsättningarna för allt levande: Kristi död och uppståndelse. Det är delaktigheten i denna händelse som gör oss till kristna, till nya människor, till medborgare i Guds rike. Därför börjar det kristna livet med en *händelse*. Den händelsen är dopet. Och därför konstitueras och fulländas kyrkan av en händelse: firandet av eukaristin. Att försöka göra en distinktion mellan form och innehåll i dessa händelser leder bara till irrelevanta abstraktioner.

Dopet är ingen idé. Dopet är inte heller någon magisk rit. Det *är* vad det representerar: död och uppståndelse. Dopet rymmer hela innehållet i den kristna tron, och i dopet utförs det som dopet gestaltar. Formen för dopet är betydelsefull, eftersom den uppenbarar dopets väsen, vad som sker. Samma Ande som uppväcker Jesus från de döda, låter oss i dopet uppstå till ett nytt liv. Från den stunden är vi döda från synden, vi har trätt ut ur "denna världen", och vårt liv är dolt med Kristus hos Gud i det himmelska. Vi delar redan nu platsen med Kristus – och alla de heliga – på Faderns högra sida!

Allt detta sker, inte för att dopet är *magi* utan för att det är *mysterium*.

Denna radikala vision av dopet, som måste återerövrats, ställer oss inför frågan: *Hur* dör vi och *hur* uppstår vi tillsammans med Kristus i dopet? Vad är egentligen sambandet mellan Kristi död och vår egen dopdöd? Även efter dopet är vi ju fortfarande underställda döden.

För att förstå det måste vi inse hur långt vi avlägsnat oss från Bibelns syn på döden. "Vår tids stora heresi gäller döden", säger Alexander Schmemmann. Denna villfarelse, menar han, består i att vi enbart betraktar döden som en biologisk realitet, och inte i första hand som en andlig verklighet. Med döden menar vi den fysiska döden och slutet på detta liv. Bortom detta slut, så tänker vi, väntar ett annat, "andligt" liv – den odödliga själens liv. För den troende människan blir döden därmed en övergång från det ena till det andra. Denna syn på döden, som gör en uppdelning mellan kroppens dödlighet och själens odödlighet, har i själva verket stora likheter med den platoniska traditionen, och mycket litet att göra

med evangeliet som ser människan som en helhet av ande, själ och kropp. Den gör dessutom att vi inte riktigt vet hur vi ska förhålla oss till talet om kroppens uppståndelse.

När vi i första hand uppfattar döden som en biologisk verklighet, blir det också svårt att ta till sig evangeliets ord om att döden efter Kristi Påsk är tillintetgjord. Hur då "tillintetgjord"? På det biologiska planet har ju inget hänt med döden efter Kristi uppståndelse och vårt dop. Vi fortsätter att dö, vare sig vi är helgon eller syndare, troende eller icke-troende.

Döden är, så som Bibeln talar om den, framför allt en andlig realitet. Man kan ha del i döden medan man lever – och man kan vara fri från döden fast man ligger i graven! Den biologiska, eller fysiska döden, är inte hela döden, inte ens dess innersta väsen. Död är i Bibelns värld inte motsatsen till odödlighet, utan motsatsen till det sanna liv "som är människornas ljus".

Människan kan inte förintna sig själv, av samma anledning som hon inte skapade sig själv. Hon har inte makt att återvända till det intet ur vilket hon fick sin existens av Gud. I den meningen är hon "odödlig". Men människan kan förkasta det sanna livet som ges henne av Gud. När hon gör det dör hon. Skriften säger: "Vi var döda genom våra synder och överträdelser." "Död" har alltså innebörden av söndring från livet, det vill säga från Gud. Det är dödens innersta väsen. Genom detta förkastande leder människans "odödlighet" till evig död. Det biologiska fenomenet död är bara en frukt av den verkliga döden, den andliga realitet vars "udd är synden" (1 Kor 15:56) – människans förkastande av Gud. Schmemmann skriver: "Det finns inget annat liv än Guds liv, den som förkastar det *dör* därför att livet utan Gud är *död*. Detta är den andliga döden, den som fyller hela livet med döende... Det är denna andliga död som gör människans fysiska död till verklig död, den yttersta frukten av ett dödsfyllt liv..."

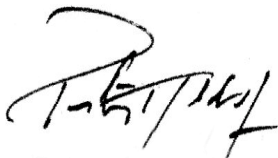
Det är denna andliga död Kristus kommit för att nedtrampa och tillintetgöra, och därmed befria oss från. Människan dog för att hon älskade sig själv och sitt liv mer än Gud – det är ursynen i tillvaron. Kristi död var en frivillig död (Joh 10:17-18) I sin syndfria mänsklighet var han inte hemfallen åt döden. Han måste inte dö. Det är det frivilliga i hans död, den ende Odödliges död, som gör den till en frälsande död. Hans önskan att dö var det fullkomliga uttrycket för hans kärlek och hans liv i Gud. Därför finns det ingen död i hans död. Hans död avvärjar döden, tar bort udden från döden, omintetgör döden. Han förstör inte den fysiska döden eftersom han inte tillintetgör denna värld. Men han gör så mycket mer. Genom att utplåna döden som andlig realitet gör han den fysiska döden till en strålande övergång – en övergång till ett oändligt rikare liv av gemenskap och kärlek. När Paulus säger "För mig är livet Kristus och döden en vinning", talar han inte om sin själs odödlighet. Utan om dödens nya mening, döden som att "vara med Kristus". Döden har blivit tecknet för Kristi seger. För dem som lever i Kristus är döden "uppslukad" (1 Kor 15:54).

Därför börjar det eviga livet här – det är inget som väntar på andra sidan den fysiska döden. Kristus har stigit upp till himlen, och vi som genom dopet har dött och uppstått med honom, har uppstigit dit tillsammans med honom. "Ert liv är fördolt med Kristus hos Gud." Himlen är inte en "annan" värld, det är inget "utanför" denna värld – himlen är själva livets verklighet i Gud. Den verkligheten kan inte den biologiska döden beröva oss, den uppenbarar snarare den ännu rikare erfarenheten av segern över döden. Den verklighet som vid Kristi strålande återkomst i härlighet skall förinta döden i hela dess vidd, också den fysiska döden. "Då skall de som är döda i Kristus uppstå först", säger Skriften (1 Thess 4:16) Och i Johannes vision på Patmos hör vi till sist orden: "Döden skall inte finnas mer." (Upp 21:4)

Uppväckandet av änkans son i Nain – ett av de evangelier som vi läst i liturgin under hösten – är ett förebud om denna dag, ett tecken på segern över döden. För den döpte gäller Uppenbarelsebokens ord redan nu: för den som är i Kristus finns döden inte mer, ty på korset dödade Kristus döden. Hans död fyllde dödsriket med ljus. Genom dopet har vi därför lagt vår egen död bakom oss. Jo, vi vet att döden en dag skall komma och hämta oss, och eftersom döden är skilsmässa, kommer den dagen att innebära sorg och tårar för dem som ännu är kvar i tiden. Men inte en sorg som om döden vore slutet. De döptas sorg är den ljusa sorgen, som vet att döden inte kan göra oss någon verklig skada. Den är för alltid förvandlad till en Påsk – en övergång till det liv som aldrig dör – en övergång som väntar hela kosmos på Kristi stora och strålande dag, när varje cell i skapelsen skall lovsjunga Skaparen!

Med dessa ord vill jag nu önska er alla en ljus november, med orden ur en av innevarande söndags gammaltestamentliga läsningar, från profeten Jesaja: "Låt oss vandra i Herrens ljus!"

I Kristus förbundne

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'T. K. 11/11', written in a cursive style.

P.S. 2011 års Ekumeniska kalender har nu kommit, och kan därmed införskaffas i god tid till Första Advent och det nya kyrkoårets början. Kalendern kostar 50 kr + porto och finns att köpa i bokrummet på Nya Slottet eller kan beställas via e-post: ekumeniskakommuniteten@nyaslottet.se.